Faculty of Letters Journal of Social Sciences

| cujos.cumhuriyet.edu.tr | Founded: 1982 Available online, ISSN: 1305-5143 Publisher: Sivas Cumhuriyet Üniversitesi

English Title of the Article

Banu İlayda YARPUZ[1,a,*], Mehmet Zafer DANIŞ[2,b]

[1]*Sakarya Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, Sakarya, Türkiye*
[2]*Sakarya Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, Sakarya, Türkiye*
**Corresponding author*

Research Article

History

Received: 12/08/2025
Accepted: 10/10/2025

ABSTRACT

Abstract

This study examines cyberbullying, one of the most prevalent psycho-social issues of the digital age, beyond the traditional bullyvictim dichotomy, within the framework of the "cyberbullying triangle" (bully, victim, bystander) model. The primary aim is to shed light on the multidimensional and active role of the cyber bystander, who is often positioned in the literature as a passive observer. The research was designed using a correlational survey model, and the sample consisted of 377 undergraduate students (%52 male, %48 female) enrolled at Sakarya University. Data were collected using a demographic information form and the "Cyberbullying Triangle Scale," developed by Joaquin Gonzalez-Cabrera et al. (2019) and adapted to Turkish by Özdemir and Bektaş (2021), with validity and reliability studies conducted in Türkiye. Parametric statistical tests, including Independent Samples t-Test and One-Way Analysis of Variance (ANOVA), were employed for data analysis. Findings indicate that male students' tendency to engage in cyberbullying is statistically significantly higher than that of female students ($p < 0.05$). The most noteworthy result of the study is that students who witnessed cyberbullying incidents (cyber bystanders) scored significantly higher on both cyberbullying perpetration and cyber victimization compared to those who did not witness such incidents ($p < 0.05$). This result demonstrates that cyber bystanders are not neutral observers but hold a key role within the bullying cycle, with the potential to act as both perpetrators and victims. In this context, it is concluded that preventive and intervention programs should not only focus on bullies and victims but also prioritize raising awareness, empowering bystanders, and encouraging prosocial intervention behaviors.

Keywords: *Digital citizenship, empathy, cyber bystander, cyberbullying, cyberbullying triangle.*

Siber Zorbalık Üçgeninde Seyircinin Rolü: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma

ÖZ

Öz

Bu araştırma, dijital çağın en yaygın psikososyal sorunlarından biri olan siber zorbalığı, geleneksel zorba-mağdur diyalektiğinin ötesinde, "siber zorbalık üçgeni" (zorba, mağdur, seyirci) modeli çerçevesinde incelemektedir. Çalışmanın temel amacı, literatürde sıklıkla pasif bir gözlemci olarak konumlandırılan siber seyircinin, bu dinamikteki çok boyutlu ve aktif rolünü aydınlatmaktır. İlişkisel tarama desenine göre yapılandırılan araştırmanın örneklemini, Sakarya Üniversitesi'nde öğrenim gören 377 (%52 erkek, %48 kadın) üniversite öğrencisi oluşturmaktadır. Veriler, anket formunun yanı sıra, Joaquin Gonzalez- Cabrera ve ark. (2019) tarafından geliştirilen, Türkçe geçerlilik ve güvenirlilik çalışması Özdemir ve Bektaş tarafından yapılan (2021) 'Siber Zorbalık Üçgeni Ölçeği' aracılığıyla toplanmıştır. Verilerin analizinde Bağımsız Örneklemler t-Testi ve Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) gibi parametrik testlerden yararlanılmıştır. Araştırma bulguları, erkek öğrencilerin siber zorbalık yapma eğilimlerinin kadın öğrencilere kıyasla istatistiksel olarak anlamlı düzeyde daha yüksek olduğunu göstermektedir ($p < 0,05$). Çalışmanın en dikkat çekici bulgusu, siber zorbalık olaylarına tanıklık eden (siber seyirci) öğrencilerin, tanıklık etmeyenlere göre hem siber zorbalık yapma hem de siber mağduriyet yaşama puanlarının anlamlı derecede daha yüksek olduğunun tespit edilmesidir ($p < 0,05$). Bu sonuç, siber seyircinin tarafsız bir gözlemci konumunda olmadığını, bilakis zorbalık döngüsünün içinde aktif olarak yer alan hem fail hem de mağdur olma potansiyeli taşıyan kilit bir role sahip olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda, önleyici ve müdahaleye yönelik programların yalnızca zorba ve mağdurlara değil, özellikle seyircilerin bilinçlendirilmesi, güçlendirilmesi ve prososyal müdahaleye teşvik edilmesine odaklanması gerektiği sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Dijital vatandaşlık, empati, siber seyirci, siber zorbalık, siber zorbalık üçgeni.*

Copyright

This work is licensed under Creative Commons Attribution 4.0 International License

[a] *bnilaydaa@gmail.com* *0009-0003-4843-0659* [b] *zdanis@sakarya.edu.tr* *0000-0001-6214-2643*

How to Cite: Yarpuz Bİ, Danış MZ (2025) The Role of the Bystander in the Cyberbulling Triangle: A Study on University Students, *CUJOSS*, 49(3): 287-296

Giriş

Zorbalık, bireylerin diğer bireyleri bilinçli olarak incitmesi ve/veya baskı altına alma eğilimlerini içeren davranışlar bütünüdür. Sosyal, duygusal, sözel ve fiziksel olarak ortaya çıkabilen bu zorbalık; bireyler arasındaki güç dengesizliğinin kötüye kullanılması ile oluşur. Günümüzde internetin getirdiği erişebilirlik, kolaylık, hız; saldırganlık eğilimleri ile dijital teknolojilerin kullanılması sonucunda siber zorbalık durumu ortaya çıkmıştır. Siber zorbalık; Sosyal medya platformları, mesajlaşma uygulamaları, çevrimiçi paylaşım siteleri üzerinden saldırganlık eğilimi olan bireylerin hakaret, tehdit, dışlama vb. davranışlarda bulunması ile görülebilmektedir. Siber zorbalık durumu sadece iki boyutlu olarak zorba ve mağdur arasındaki ikili etkileşimle sınırlı değildir. Zorbalık olayına tanıklık eden; aktif savunucu, pasif gözlemci, zorbalığı teşvik edebilen gibi birçok rolü olan siber seyirci boyutu da sürecin içindedir. Bu durumda siber seyirci boyutunun siber zorbalık durumunda kritik öneme sahip olduğunu, bilinçli bir siber seyircinin müdahalesi ile zorbalığın etkilerini azaltma ve mağduru destekleme açısından belirleyici olabileceğini söylemek mümkündür.

Bu makalede; siber zorbalık konusu irdelenecek, siber zorbalığın bireyler üzerindeki psikososyal etkileri incelenecek ve mağdur, zorba, seyirci olarak zorbalığın üç boyutunu içeren siber zorbalık üçgeni açıklanacak, 2024-2025 yılları arasında yapılan 2209-A TÜBİTAK Projesi bulguları sunulacaktır.

Yirmi birinci yüzyıl, yaşamın her alanına yansıdığı, iletişim ve etkileşimi yönlendirdiği bir zaman dilimine işaret etmektedir. Bu çağ, bilgiye erişimi demokratikleştirirken ve sosyal bağları coğrafi sınırlardan bağımsız kılarken, aynı zamanda bireyler arası ilişkilerde yeni ve karmaşık sorun alanları yaratmıştır. Bu sorunların başında, özellikle teknolojiyle iç içe büyüyen genç popülasyonlar arasında küresel bir fenomen olarak beliren siber zorbalık bulunmaktadır (Zhu & ark., 2021). Siber zorbalık, dijital araçlar ile bir kişi veya gruba dönük kasıtlı, sürekli ve zarar verme gayesi taşıyan yıkıcı, örseleyen davranışlar bütünü olarak kavramsallaştırılmaktadır (Akdeniz & Doğan, 2024). Geleneksel bakış açısından farklı olarak siber zorbalık; failin kimliğini gizlemesine olanak tanıyan anonimlik, potansiyel olarak sınırsız bir izleyici kitlesine anında erişim, mağdurun güvenli kabul edilen özel alanlarına (ev gibi) sızabilme ve zararlı içeriğin dijital platformlarda kalıcılığı gibi kendine özgü niteliklerle ayrışmaktadır (Kaygısız, 2020). Bu nitelikler, mağdurlar üzerinde sinir, endişe, olumsuz ve çökkün ruh hali, benlik saygısı kaybı, okul başarısızlığı, sosyal izolasyon ve ilerleyen süreçlerde intihar etme düşünceleri gibi derin ve kalıcı psikososyal durumlara yol açmaktadır (DeSmet & ark., 2019; Özer & Şad, 2021).

Bu konudaki ilk akademik çalışmalar, doğası gereği olayın en görünür aktörleri olan zorba (fail) ve mağdur (kurban) arasındaki diyalektik ilişkiye odaklanmıştır (Polat & Bayraktar, 2016). Bu çalışmalar, söz konusu rollerin demografik, kişilik ve risk faktörleri temelinde anlaşılmasında değerli bir kuramsal zemin oluşturmuştur. Bununla birlikte, zorbalık eylemleri nadiren izole bir ortamda, yalnızca iki aktör arasında gerçekleşir. Özellikle sosyal şebekeler gibi kamusal veya yarı-kamusal dijital ortamlarda vuku bulan siber zorbalık, genellikle geniş bir izleyici kitlesinin, yani "seyircilerin"(bystanders) sanal varlığında cereyan etmektedir (Obermaier & ark., 2014). Bu durum, zorbalık dinamiğinin ikili bir ilişkiden, zorba, mağdur ve seyirciden oluşan çok aktörlü bir "siber zorbalık üçgeni" modeli çerçevesinde kavramsallaştırılmasını zorunlu kılmaktadır (Özdemir & Bektaş, 2021).

Bu üçgen modelde seyirciler, olayın seyrini ve sonuçlarını analiz etmede kritik bir rol üstlenir. Seyircilerin pasif kalması veya zorbalığa gülme, beğenme gibi eylemlerle dolaylı olarak iştirak etmesi, zorbalığın sosyal olarak onaylandığı şeklinde yorumlanarak zorbanın eylemlerini meşrulaştırmakta ve onu cesaretlendirmektedir. Bu durum, aynı zamanda mağdurun yaşadığı damgalama, yalnızlık ve çaresizlik hissini derinleştirmektedir (Bastiaensens & ark., 2015). Buna karşın, seyircilerin mağduru savunması, destekleyici bir mesaj iletmesi veya olayı yetkili mercilere bildirmesi gibi aktif ve prososyal birey müdahaleleri, zorbalığı ortadan kaldırma ve mağdurun psikolojik dayanıklılığını artırma potansiyeli taşımaktadır (Awad & Connors, 2023; Brody & Vangelisti, 2015).

Literatürdeki bu teorik vurguya rağmen, siber seyircinin rolüne, motivasyonel dinamiklerine ve davranışsal örüntülerine ilişkin akademik ilgi, diğer rollere kıyasla sınırlı kalmıştır. Mevcut çalışmalar, seyircilerin homojen bir grup olmadığını, kendi içlerinde aktif savunuculardan (upstanders) pasif gözlemcilere ve hatta zorbalığı teşvik edenlere (reinforcers) kadar geniş bir yelpazede farklılaştığını ortaya koymaktadır (Moxey & Bussey, 2019; Polanco-Levicán & Salvo-Garrido, 2021). Bu çalışmanın temel sorunsalı, literatürdeki bu boşluğa odaklanarak siber seyircinin zorbalık üçgenindeki karmaşık ve merkezî konumunu derinlemesine analiz etmektir. Bu araştırma, üniversite öğrencileri örnekleminde siber zorbalık üçgeninde yer alan rollerin (zorba/fail, mağdur/kurban, seyirci/tanık) ve bu roller arasındaki geçişlerin incelenmesini amaçlamaktadır. Özellikle seyirci konumundaki bireylerin aynı zamanda mağdur ya da zorba olma durumları istatistiksel olarak değerlendirilmiştir. Bu doğrultuda, araştırma sonucunda siber zorbalıkla mücadelede bütüncül, kanıta dayalı ve etkin müdahale stratejilerinin geliştirilmesine olanak sağlayacak somut önerilerin sunulması hedeflenmiştir.

Siber zorbalık, tek bir davranış biçimi olarak değil, birden fazla aktörün çeşitli roller üstlendiği girift bir sosyal olgu olarak açıklanabilir. Bu sürecin anlaşılmasında üçgen modeli, yapısal bir analiz çerçevesi sağlamaktadır. Siber zorba (Fail), Dijital platformları başkalarına kasıtlı olarak zarar vermek amacıyla kullanan bireydir. Bu davranışların temelinde genellikle düşük empati, yüksek dürtüsellik, yetersiz sosyal beceriler, aile içi iletişim sorunları, okul ortamına yabancılaşma ve bazen de geçmiş mağduriyet deneyimleri gibi çok sayıda psiko-sosyal değişken yer almaktadır (Akdeniz & Doğan, 2024; Semerci, 2017; Sipahi, 2020). Siber mağdur (kurban), saldırgan davranışların doğrudan hedefi konumundaki birey olarak tanımlanır.

Mağduriyet süreci, bireyde yoğun psikolojik sorunlara (stres, kaygı, depresyon), sosyal yalnızlaşmaya, akademik motivasyonun azalmasına ve akademik tükenmişliğe kadar uzanan ciddi ve kalıcı olumsuz etkiler doğurabilmektedir (Fabris & ark., 2022; Özer & Şad, 2021). Mağdurların önemli bir kısmının yaşadıklarını yetişkinlerle paylaşmaktan çekinmesi, sorunun görünmezliğini ve etkilerinin derinliğini artırmaktadır (Salı & ark., 2015). Siber seyirci (Bystander), bu üçgenin en karmaşık ve potansiyel olarak en etkili üyesidir. Siber seyirciler, zorbalık olayına tanıklık eden ancak doğrudan fail ya da mağdur olmayan üçüncü taraf kişiler olarak tanımlanır (Olenik-Shemesh & ark., 2015). Onların eylemleri ya da eylemsizlikleri, zorbalık döngüsünün devam etmesinde veya kırılmasında belirleyici bir güç taşır. Seyirci davranışları, basit bir ikili ayrımdan (müdahale eden/etmeyen) çok daha karmaşıktır ve farklı motivasyonlara dayanan çeşitli tepki biçimlerini içerir. Literatürde tepkiler 3 grupta sınıflandırılmaktadır. Yardım Edenler (defenders/upstanders), mağduru aktif olarak savunan, destekleyen veya olayı bildiren prososyal bireyler olarak sınıflandırılmaktadır. Zorbalığa katılanlar (assistants/reinforcers) ise, zorbanın eylemlerini beğenen, paylaşan veya destekleyici yorumlar yaparak zorbalığa aktif olarak iştirak edenlerdir. Diğer bir sınıf da hiçbir şey yapmayanlar (Outsiders/Passive Bystanders)'dır. Olayı görmezden gelen, müdahale etmekten kaçınan ve sessiz kalan en büyük gruptur (Van Cleemput & ark., 2024).

Seyircilerin pasif kalmasının ardında, klasik sosyal psikolojiden bilinen "seyirci etkisi" (bystander effect) ve "sorumluluğun yayılması" (diffusion of responsibility) olguları yatar. Dijital ortamda tanık sayısı arttıkça, her bir bireyin müdahale etme sorumluluğu hissetme olasılığı azalmaktadır (Obermaier & ark., 2014). Bu pasiflik, mağdur tarafından sosyal bir reddedilme ve zorbalığın örtülü olarak onaylanması olarak yorumlanır, bu da travmanın etkisini derinleştirir (DeSmet & ark., 2015). Seyircilerin neden farklı tepkiler verdiğini anlamak, etkili müdahale programları tasarlamanın anahtarıdır. Bu kararlar, bireysel, sosyal ve bağlamsal faktörlerin karmaşık bir etkileşiminin ürünüdür.

Bireysel Faktörler

Bireyin içsel özellikleri, müdahale eğiliminde önemli bir rol oynar. Empati, bu faktörlerin en önemlilerindendir. Özellikle diğerlerini anlama ve duygu paylaşımı yetisi olan duygusal empati, prososyal seyirci davranışlarını artırırken; bilişsel empati (perspektif alma) tek başına her zaman müdahaleye yol açmayabilir (Barlińska & ark., 2018). Bireyin ahlaki kimliği ve adalet duygusu, zorbalığı yanlış olarak kodlamasını ve müdahale etme sorumluluğu hissetmesini sağlamaktadır (Alcántar-Nieblas & ark., 2024). Ayrıca, bireyin dijital ortamlarda istediği eylemi gerçekleştirebileceğine dair inancı, yani dijital öz-yeterlik, müdahale niyetini eyleme dönüştürmede kritik bir düzenleyicidir (Hu et al., 2023). Buna karşılık, yüksek dürtüsellik ve düşük öz-kontrol, planlı bir yardım davranışı yerine pasif kalmaya yol açabilir (Erreygers & ark., 2016).

Sosyal ve Bağlamsal Faktörler

Seyirci davranışı, içinde bulunduğu sosyal bağlamdan bağımsız düşünülmemelidir. Akran grubunun normları ve beklenen tepkileri, genellikle adölesanlar ve yetişkinliğe adım atan gençler için bir baskı durumu olarak karşımıza çıkmaktadır. Grubun zorbalığı onayladığı veya görmezden geldiği bir ortamda, bireyin tek başına müdahale etmesi zorlaşır (Bastiaensens & ark., 2015). Bireyin mağdur veya fail ile olan ilişkisel yakınlığı da önemli bir faktördür; mağdurla kurulan güçlü bağlar müdahaleyi teşvik ederken, faille olan arkadaşlık bağları sessiz kalmaya neden olabilir (Brody & Vangelisti, 2015). Olayın algılanan şiddet derecesi de bir diğer etkendir; daha ciddi zorbalık vakaları daha fazla müdahale tepkisi çekme eğilimindedir (Macaulay & ark., 2018). Siber zorbalığa sürekli maruz kalmak, bireylerde bir tür duyarsızlaşma yaratarak, zamanla bu tür olayları normalleştirmelerine ve empatik tepkilerinin zayıflamasına neden olabilmektedir. (Pabian & ark., 2016).

Yöntem

Araştırma Deseni

Nicel araştırma metodolojisinin kullanıldığı araştırma survey modelinde gerçekleştirilmiştir. İlgili modele uygun olarak ilişkisel tarama tekniği kullanılmıştır. Araştırmanın amacı, Sakarya Üniversitesi'nde eğitim gören 18 yaşındaki üniversite öğrencileri arasında siber zorbalığın üç boyutunu (siber zorba, siber kurban, siber seyirci) incelemek ve araştırma ile ilgili koruyucu ve önleyici çözümler geliştirmektir. Bu model, örneklem grubunda incelenen özellikler arasındaki ilişkileri herhangi bir müdahalede bulunmaksızın değerlendirmeyi hedefleyen kesitsel bir yaklaşımı ortaya koymaktadır (Büyüköztürk & ark., 2013; akt. Erdoğan, 2021).

Evren ve Örneklem

Araştırmanın örneklem grubunu, 2024-2025 eğitim-öğretim yılında Sakarya Üniversitesi'nin çeşitli fakültelerinde öğrenim gören 18 yaşındaki öğrenciler oluşturmaktadır. Örneklem seçimi, ulaşılabilirlik ve zaman kısıtları nedeniyle uygun örnekleme tekniği kullanılarak seçilmiştir. Toplam 377 üniversite öğrencisi araştırmaya gönüllü olarak katılmıştır. Araştırmada kolaylamasına örnekleme (convenience sampling) tekniği kullanılmıştır. Katılımcıların %52'sini (n=196) erkek, %48'ini (n=181) ise kadın öğrenciler oluşturmaktadır. Araştırmanın başlangıcında örneklem grubunun lise öğrencileri olması planlanmış, ancak Millî Eğitim Bakanlığı'ndan gerekli araştırma izinlerinin alınmasında yaşanan idari zorluklar nedeniyle, proje yürütücüsünün başvurusu ve TÜBİTAK Bilim İnsanı Destek Programları Başkanlığı'nın (BİDEB) onayı ile veri toplama işlemi "18 yaşındaki üniversite öğrencileri" ile gerçekleştirilmiştir. Bu değişiklik, projenin uygulanabilirliğini sağlamak amacıyla yapılmıştır. Araştırma 22.03.2024-22.03.2025 tarihleri arasında yapılmıştır.

Veri Toplama Araçları

Kişisel Bilgi Formu: Araştırmacılar tarafından geliştirilen bu form, katılımcıların cinsiyet ve günlük ortalama internet kullanım süresi gibi demografik ve davranışsal özelliklerini belirlemeye yönelik sorulardan oluşmaktadır.

Siber Zorbalık Üçgeni Ölçeği (SZÜÖ): Araştırmada, Joaquin Gonzalez- Cabrera ve ark. (2019) tarafından geliştirilen, Özdemir ve Bektaş tarafından Türkiye'de geçerlilik ve güvenirlilik çalışması yapılan (2021) 'Siber Zorbalık Üçgeni Ölçeği' kullanılmıştır. Bu ölçek; siber zorbalığın üç boyutunu inceleyen 35 maddeden oluşmaktadır, bu üç boyut; siber kurban, siber zorba, siber seyirci olarak ayrılmaktadır. Siber Zorbalık Üçgeni Ölçeği puanlama sistemi üç alternatif cevaplıdır. Bu cevaplar; 0=asla, 1= ara sıra, 2= sık sık olarak likertli bir biçimde sıralanmaktadır. Ölçek, ankete katılan çocuklar için üç siber zorbalık boyutunun kombinasyonunun olabileceği ihtimalinden hareketle; siber kurban, siber zorba, siber seyirci bakış açısından açıklanan aynı 10 madde çerçevesinde değerlendirilmektedir. Türkiye için uyarlanan ölçeğin orijinalinden farklı olarak 5 madde daha bulunmaktadır; bu sebeple, ölçekten alınan puanlar siber seyirci ve siber kurban alt boyutlarında 0-20 arasında değişim göstermekteyken; siber zorba alt boyutunda ise 0-30 arasında değişim göstermektedir (Özdemir & Bektaş, 2021).

Veri Toplama Süreci

Araştırmanın gerçekleşmesi için Sakarya Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Etik Kuruluna başvurulmuş, Etik Kurul'un 17.04.2024 tarihli ve 68 sayılı toplantısının, "34" nolu kararıyla gerekli onay belgesi alınmıştır. Aynı dönemde ölçeğin Türkçe geçerlilik güvenirlilik çalışmasını yapan Dr. Öğr. Üyesi Emine Zahide Özdemir ile e-posta yoluyla iletişime geçilerek ölçek kullanım izni alınmıştır. Anketler örneklem grubuna; yüz yüze, QR kod ve bağlantı paylaşımıyla ulaştırılmıştır. Anket formunun başına proje, gizlilik ve örneklem grubu ile ilgili bilgilendirme metni konularak; veriler gönüllülük esasına dayalı olarak toplanmıştır.

Verilerin Analizi

Toplanan verilerin analizi, IBM SPSS Statistics programı kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Öncelikle, eksik ve/veya hatalı veri olup olmadığı kontrol edilmiş ve analiz için uygun hale getirilmiştir. Katılımcıların demografik özelliklerinin ve internet kullanım alışkanlıklarının dağılımını belirlemek amacıyla betimsel istatistiklerden yararlanılmıştır. Araştırmada, internet kullanım süresinin (az, orta ve çok olarak sınıflandırılmış) siber mağduriyet puanları üzerindeki etkisi Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) ile incelenmiştir. Cinsiyetin siber zorbalık puanlarına etkisini değerlendirmek amacıyla Bağımsız Örneklemler t-Testi uygulanmıştır. Bunun yanı sıra, siber seyirci olup olmama durumunun siber zorbalık ve siber mağduriyet puanları üzerindeki farklılıklarını belirlemek için de aynı testten yararlanılmıştır. İstatistiksel analizlerde anlamlılık düzeyi olarak p <0,05 değeri belirlenmiştir.

Bulgular Ve Yorum

Tablo 1'de de görüldüğü gibi katılımcıların %52'si erkek, %48'i kadındır. Veri toplama aşamasında cinsiyet temsilinin birbirine yakın olmasına özen gösterilmiştir.

Tablo 2'den anlaşıldığı gibi katılımcıların üçte ikisinden biraz fazlası (%68.5) internette günde iki saatten fazla vakit geçirmektedir. Bunu sırasıyla internette ortalama günde iki saat vakit geçirenler (%22.8) ve son olarak günde iki saatten daha az vakit geçirenler (%8.7) takip etmektedir.

Table 1. Demographic Characteristics
Tablo 1. Demografik Özellikler

Cinsiyet	Sayı	%
Kız	181	48
Erkek	196	52
Toplam	377	100

Table 2. Descriptive Findings
Tablo 2. Betimleyici Bulgular

İnternette Vakit Geçirme Süresi	Sayı	%
İnternette çok fazla vakit geçiriyorum (2 saatten fazla)	258	68,5
İnternette orta düzeyde vakit geçiriyorum (2 saat)	8	22,8
İnternette az vakit geçiriyorum (2 saatten az)	111	8,7
Toplam	377	100

Hipotezlere İlişkin Bulgular

Öğrencilerin internette geçirdikleri sürenin siber mağduriyet düzeyleri üzerinde anlamlı bir farklılık olup olmadığını incelemek amacıyla Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) testi yapılmış, sonuçları Tablo 3'te gösterilmiştir.

Hipotezi test etmek için yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçlarına bakıldığında, siber mağduriyet puanları ile internette geçirilen süre arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı belirlenmiştir (p = 0,590). Bu sonuç, öğrencilerin çevrimiçi vakit geçirme süresinin siber zorbalık mağduriyeti açısından tek başına belirleyici bir değişken olmadığını ortaya koymaktadır. Bu sonuçlara göre Hipotez 1 reddedilmiştir.

Cinsiyet değişkenine göre siber zorbalık puanları arasında anlamlı bir fark olup olmadığını belirlemek amacıyla bağımsız örneklemler t-testi yapılmış, sonuçları Tablo 4'te verilmiştir.

Hipotezi test etmek amacıyla yapılan bağımsız örneklem t-testi sonuçları, erkek öğrencilerin siber zorbalık puan ortalamasının x̄= 3,23 (SD=4,69,) kız öğrencilerin puan ortalamasından x̄=1,03 (SD=3,04) yüksek olduğunu göstermiştir (p <0,05). Bu bulgu, erkek öğrencilerin siber zorba davranışı sergileme olasılıklarının kız öğrencilere göre belirgin biçimde daha yüksek olduğunu ortaya koyarak oluşturulan hipotezi desteklemektedir.

Seyirci hipotezini test etmek amacıyla, siber seyirci olma durumuna göre siber zorbalık ve siber mağduriyet puanları ayrı ayrı t-testleri ile karşılaştırılmıştır. Sonuçlar Tablo 5'te gösterilmiştir.

Tablo 5'in sonuçları, siber seyirci durumunun hem zorbalık hem de mağduriyet puanları üzerinde güçlü bir ayrıştırıcı etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Buna göre, siber zorbalık puan ortalaması seyirci olan öğrencilerde x̄ = 3,70 (SD = 4,84) iken, seyirci olmayan öğrencilerde x̄ = 0,59 (SD = 2,36) olarak bulunmuş; bu fark, bağımsız örneklem t-testiyle, p <0,001 düzeyinde anlamlı çıkmıştır. Aynı şekilde, mağduriyet puan ortalaması seyirci olanlarda x̄ = 0,65 (SD = 0,50), seyirci olmayanlarda x̄ = 0,17 (SD = 0,38) saptanmış ve bu fark da yapılan bağımsız örneklem t testiyle, p <0,001 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Bu bulgular, siber zorbalık üçgenindeki "seyirci" rolünün pasif bir gözlemden ziyade hem zorbalık davranışlarını körükleyip hem de mağduriyete zemin hazırlayan dinamikleri tetiklediğini vurgulamaktadır. Seyirci konumundaki öğrencilerin daha yüksek zorbalık puanları, tanıklık ettikleri olaylardan güç ve cesaret alarak benzer davranışları benimsemeye yatkın olduklarını; yüksek mağduriyet puanları ise olayları müdahale etmeden izleyerek zorbalık döngüsünün kırılmasını engelleyediklerini göstermektedir.

Table 3. Hypothesis 1: Students who spend a lot of time on the Internet are more likely to be cyber victims.
Tablo 3. Hipotez 1: İnternette fazla vakit geçiren öğrencilerin siber mağdur olma olasılıkları daha yüksektir.

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Standart Sapma (SD)	Ortalama Kare	F	p
Gruplar Arası	,245	2	,123	,529	,590
Gruplar İçi	86,694	374	,232		
Toplam	86,939	376			

(p >0,05)

Table 4. Hypothesis 2: Male students are more likely to be cyberbullies than female students.
Tablo 4. Hipotez 2: Erkek öğrencilerin siber zorba olma olasılığı kız öğrencilere göre daha yüksektir.

Cinsiyet	n	x̄	Standart Sapma (SD)	t	df	p
Kadın	181	1,03	3,04	-5,78	375	<,001
Erkek	196	3,23	4,69			

(p<0,05)

Table 5. Hypothesis 3: Cyberbystanders' cyberbullying and cybervictimization scores are higher than those of non-cyberbystanders.
Tablo 5. Hipotez 3: Siber seyirci olan öğrencilerin siber zorbalık ve siber mağduriyet puanları, siber seyirci olmayanlara göre daha yüksektir.

Değişken	Seyirci Durumu	n	x̄	Standart Sapma (SD)	t	p
Siber Zorbalık Puanı	Seyirci Olan	94	3,70	4,84	7,960	<,001
	Seyirci Olmayan	283	0,59	2,36		
Siber Mağduriyet Puanı	Seyirci Olan	94	0,65	0,50	8,350	<,001
	Seyirci Olmayan	283	0,17	0,38		

(p<0,05)

Tartışma

Bu araştırmanın temel amacı, siber zorbalık olgusunu geleneksel zorba-mağdur ekseninden çıkarıp, seyircinin kritik rolünü de içeren üçgen bir modelde analiz etmektir. Üniversite öğrencileri örnekleminden elde edilen bulgular, siber zorbalık dinamiklerinin karmaşıklığını ve özellikle siber seyirci rolünün literatürde sıklıkla atfedilen pasif konumdan çok daha aktif ve merkezî olduğunu ortaya koyarak, alana önemli bir perspektif sunmaktadır.

Araştırmanın ilk hipotezi, dijital ortamlarda daha fazla vakit geçiren bireylerin siber mağduriyete daha açık olacağı varsayımına dayanmaktadır. Ancak, analizler sonucunda internet kullanım süresi ile siber mağduriyet puanları arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Bu bulgu, ilk bakışta internet bağımlılığı ile siber zorbalık arasında pozitif bir ilişki bulan bazı çalışmalarla (örn., Efe & ark., 2021; Gürkan & ark., 2022) çelişiyor gibi görünse de daha derin bir yorumlamayı gerektirmektedir. Siber zorbalık riskini belirleyen faktör, yalnızca çevrimiçi geçirilen sürenin niceliğinden ziyade, bu sürenin nasıl ve hangi nitelikteki etkinliklerle geçirildiğidir. Üniversite öğrencilerinin, lise öğrencileri gibi daha genç yaş gruplarına kıyasla daha yüksek dijital medya okuryazarlığına, risk yönetimi becerilerine ve eleştirel düşünme kapasitesine sahip olabileceği düşünülmektedir (Karanfiloğlu & Sağlam, 2023). Bu becerilerin, çevrimiçi ortamda daha uzun süre bulunsalar dahi onları mağduriyete karşı daha dirençli kıldığı düşünülmektedir. Dolayısıyla, gelecekteki çalışmaların, zaman ölçümünden ziyade çevrimiçi davranışların türü (örneğin, sorunlu sosyal medya kullanımı, oyun bağımlılığı, bilgi arama) üzerine odaklanması daha aydınlatıcı olacaktır.

İkinci hipotez, erkek öğrencilerin siber zorbalık yapma eğilimlerinin kız öğrencilere göre daha yüksek olduğunu öne sürmüş ve bu hipotez araştırma bulgularıyla güçlü bir şekilde desteklenmiştir. Bu sonuç, hem Türkiye'de (örn., Keleş & Tagay, 2025; Gökbulut & Akbaş, 2023) hem de uluslararası literatürde (örn., Cengiz & ark., 2022) oldukça tutarlı bir bulgudur. Bu cinsiyet farkı, toplumsal cinsiyet rolleri ve sosyalleşme süreçlerinin dijital davranışlara yansıması olarak yorumlanabilmektedir. Geleneksel olarak erkeklikle ilişkilendirilen rekabet, baskınlık kurma ve fiziksel olmayan yıkıcı davranış biçimlerinin, dijital dünyanın anonim ve mesafeli ortamında siber zorbalık olarak tezahür ettiği düşünülebilmektedir.

Araştırmanın en çarpıcı ve kuramsal açıdan en anlamlı bulgusu, üçüncü hipotezin doğrulanmasıyla ortaya çıkmıştır: Siber zorbalık olaylarına tanıklık eden (seyirci olan) öğrenciler, tanıklık etmeyenlere kıyasla hem anlamlı ölçüde daha fazla zorbalık yapmakta hem de daha fazla mağduriyet yaşamaktadır. Bu bulgu, siber seyircinin olayların dışında, tarafsız ve masum bir gözlemci olduğu varsayımını temelden sorgulamaktadır. Aksine, bu sonuç seyircinin, zorbalık döngüsünün tam merkezinde yer alan, roller arası geçişkenliği en net şekilde sergileyen, dinamik bir aktör olduğunu kanıtlamaktadır. Bu durum, siber zorbalık rollerinin akışkan ve iç içe geçmiş olduğunu savunan modern teorik yaklaşımlarla tam bir tutarlılık sergilemektedir (González-Calatayud & Espinosa, 2021; Lloret-Irles & ark., 2022).

Seyirci, zorba ve mağdur rollerinin bu şekilde kesişmesi birkaç farklı mekanizmayla açıklanabilir. Birincisi, normalleşme ve sosyal öğrenme olabilir. Zorbalığa sürekli tanıklık eden bir birey, bu davranışları dijital ortamın "normal" bir parçası olarak görmeye başlayabilir ve bu davranışları modelleyerek kendisi de zorba rolünü benimseyebilir. İkincisi, duyarsızlaşma (desensitization) etkisidir. Sürekli şiddet içeriğine maruz kalmak, bireyin empatik tepkilerini köreltebilir ve başkalarının acısına karşı duyarsızlaşarak zorbalık yapmayı kolaylaştırabilir (Pabian & ark., 2016). Üçüncüsü, dolaylı mağduriyet kavramıdır. Bir zorbalık olayına tanıklık etmek, özellikle olayın şiddeti yüksekse veya mağdurla bir bağ varsa, seyirci üzerinde de stres, kaygı ve korku gibi ikincil travmatik etkilere yol açabilir. Bu durum, seyircinin aynı zamanda bir mağdur olduğunu göstermektedir. Son olarak, güç dinamikleri de rol oynayabilir. Daha önce mağduriyet yaşamış bir birey, yaşadığı çaresizlik hissinden kurtulmak ve kontrolü ele almak için zorba rolüne geçebilir veya başkalarının zorbalığına tanıklık ettiğinde pasif kalarak kendini korumaya çalışabilir.

Araştırmanın Katkıları

Bu çalışmanın, kuramsal olarak siber zorbalık üçgeni modelinin ve roller arası geçişkenlik hipotezinin Türkiye'deki üniversite öğrencileri örnekleminde ampirik kanıtlarını sunarak alana katkı sağlayacağı umulmaktadır. Seyircinin sadece potansiyel bir "kurtarıcı" değil, aynı zamanda potansiyel bir "zorba" ve "mağdur" olduğunu göstermesi, bu rolün karmaşıklığını ortaya koymaktadır. Pratik açıdan ise bulgular, siber zorbalıkla mücadele ve önleme programlarının stratejik odağını değiştirmesi gerektiğine işaret etmektedir. Mevcut programlar genellikle zorbaları "ıslah etmeye" veya mağdurları "güçlendirmeye" odaklanırken, bu araştırma asıl müdahale edilmesi gereken kritik grubun seyirciler olduğunu göstermektedir. Müdahaleler, seyircileri sadece müdahale etmeye teşvik etmekle kalmamalı, aynı zamanda onların kendi mağduriyet risklerini ve zorbalık yapma potansiyellerini de ele almalıdır.

Sınırlılıklar ve Gelecekteki Araştırmalar için Öneriler

Araştırmanın sınırlılıklarından ilki, verilerin tek bir üniversiteden toplanması, sonuçların genellenebilirliğini kısıtlamaktadır. İkinci olarak, kesitsel bir araştırma deseni kullanıldığı için değişkenler arasındaki nedensellik ilişkisi hakkında yorum yapılamamaktadır. Örneğin, seyirci olarak mı zorbalık yapılmakta, yoksa zorbalık yapanlar mı daha fazla olaya tanıklık etmektedir, sorusuna bu desenle cevap verilememektedir. Üçüncü olarak, araştırma, verilerin öz-bildirime dayalı olması, katılımcıların kendilerini daha olumlu gösterme eğilimi gibi potansiyel riskler taşımaktadır (Dönmez & Akbulut, 2016).

Bu sınırlılıklar ışığında, gelecek araştırmalar için şu öneriler sunulabilir: Farklı üniversitelerden ve sosyo-kültürel çevrelerden daha geniş ve temsili örneklemlerle benzer çalışmalar tekrarlanmalıdır. Roller arasındaki geçişkenliğin ve nedensel ilişkilerin dinamiğini anlamak için bireylerin uzun bir süre boyunca takip edildiği boylamsal çalışmalar tasarlanmalıdır. Seyirci davranışlarının ardındaki motivasyonları, korkuları ve karar alma süreçlerini derinlemesine keşfetmek için nitel araştırma yöntemlerinden (derinlemesine görüşmeler, odak grup çalışmaları) yararlanılmalıdır. Son olarak, bu ve benzeri araştırmaların bulgularından yola çıkarak geliştirilecek seyirci odaklı, çok yönlü (hem prososyal davranışı teşvik eden hem de riskleri ele alan) müdahale programlarının etkililiğini test eden deneysel ve yarı-deneysel çalışmalar, alana katkı sunma potansiyeli taşımaktadır.

Sonuç Ve Öneriler

Araştırma, üniversite öğrencileri arasında siber zorbalık dinamiklerini, özellikle literatürde ihmal edilen seyirci rolünü merkeze alarak incelemiştir. Siber zorbalık olgusunun yalnızca zorba (fail) ve mağdur (kurban) arasında geçen ikili bir etkileşim olmadığını; seyircilerin doğrudan veya dolaylı müdahaleleriyle şekillenen, çok aktörlü bir sosyal süreç olduğunu açık biçimde ortaya koymuştur. Bulgular, siber zorbalık üçgeninin statik ve keskin hatlarla ayrılmış rollerden oluşmadığını, aksine bireylerin bağlamsal ve psikososyal faktörlere bağlı olarak bu roller arasında geçiş yaptığını göstermektedir. Seyirci konumundaki öğrencilerin, siber zorbalığa tanıklık etmedikleri durumlara kıyasla hem siber zorbalık uygulama hem de mağduriyet yaşama puanlarının anlamlı düzeyde yüksek olması, bu geçişkenliğin istatistiksel kanıtıdır. Bu sonuç, seyirci rolünün yalnızca “pasif izleyici” şeklinde tanımlanamayacağını; aksine, zorbalık döngüsünün merkezinde yer alan, onu pekiştirebilen ya da dönüştürebilen etkili bir sosyal pozisyon olduğunu göstermektedir. Çalışma, bu yönüyle siber zorbalık literatürüne eleştirel bir katkı sunmakta ve özellikle önleme müdahalelerinde seyirci figürüne özel ağırlık verilmesi gerektiğini güçlü bir şekilde vurgulamaktadır.

Çalışma kapsamında ulaşılan veriler, siber zorbalık davranışlarının cinsiyet temelli farklılıklar gösterdiğini açık biçimde ortaya koymuştur. Erkek öğrencilerin siber zorbalık yapma puanları, kadın öğrencilerin puanlarına kıyasla anlamlı düzeyde daha yüksektir. Bu bulgu, yalnızca mevcut literatürle tutarlılık göstermemekte, aynı zamanda toplumsal cinsiyet rollerinin dijital ortama nasıl aktarıldığını göstermesi bakımından önem arz etmektedir. Siber zorbalığın, fiziksel güçten ziyade psikolojik, sosyal ve dijital manipülasyon becerileriyle yürütüldüğü dikkate alındığında, erkek katılımcıların bu alandaki daha yüksek eğilimi, dijital şiddetin toplumsal normlarla nasıl kesiştiğini ortaya koymaktadır. Öte yandan, çalışmada internet kullanım süresi ile siber mağduriyet arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Bu bulgu, siber mağduriyetin yalnızca çevrimiçi geçirilen zamanla değil, bu zamanın nasıl geçirildiği, hangi platformlarda ne tür içeriklerle etkileşim kurulduğu gibi nitel faktörlerle şekillendiğine işaret etmektedir. Dolayısıyla hem cinsiyet hem de dijital etkileşim örüntüleri, siber zorbalığın anlaşılmasında göz ardı edilmemesi gereken belirleyici değişkenlerdir. Bu değişkenlerin birbirini nasıl etkilediğini inceleyen çok değişkenli modellerin geliştirilmesi, gelecekteki araştırmalar için kritik öneme sahiptir.

Araştırmanın en özgün ve kuramsal açıdan en değerli bulgusu, siber zorbalık üçgenindeki rollerin birbirinden kesin çizgilerle ayrılamayacağını ortaya koymasıdır. Bulgular, seyirci konumundaki öğrencilerin yalnızca izleyen pasif aktörler olmadığını; aksine hem zorba hem de mağdur rollerine eşzamanlı olarak yaklaşabilen bir profil sergilediklerini göstermektedir. Bu durum, seyircinin maruz kaldığı olayların psikososyal etkilerinin doğrudan bir mağduriyet biçimi yaratabileceğini düşündürmektedir. Ayrıca, sürekli zorbalığa tanıklık eden bireylerin, bu davranışların normalleşmesi sonucunda zamanla kendilerinin de zorbalık eğilimi geliştirebildikleri gözlenmiştir. Bu dinamik, siber zorbalığı bireysel bir eylemden çok, karşılıklı etkileşimlerle beslenen bir sosyal döngü haline getirmektedir. Dolayısıyla, seyirciyi yalnızca bir “tanık” olarak görmek eksik ve yanıltıcıdır. Seyirci rolü,

zorbalığın yayılımını hızlandıran bir tetikleyici ya da prososyal müdahalelerle bu döngüyü kıran bir savunucu olabilir. Bu bulgu, siber zorbalık literatüründe henüz yeterince incelenmemiş olan "rol geçişkenliği" kavramına dikkat çekmektedir. Bu alanda yapılacak çalışmalar için yeni bir teorik perspektif ortaya koymaktadır.

Bu araştırma sonucunda elde edilen bulgular doğrultusunda yalnızca ampirik değil, aynı zamanda uygulamaya dönük çıkarımlar sunulması hedeflenmektedir. En dikkat çekici sonuçlardan biri, siber zorbalıkla mücadelede şimdiye dek odaklanılan iki temel figür olan zorba ve mağdurun yanında, seyirci konumundaki bireylerin de hedef grup olarak ele alınması gerektiğidir. Seyirciler, müdahale etme, olayları yetkililere bildirme ya da mağduru destekleme potansiyeline sahip oldukları kadar; eylemsizlikleri veya onaylayıcı tepkileriyle zorbalığı meşrulaştıran bir işlev de görebilmektedir. Bu nedenle, üniversitelerde geliştirilecek önleme programlarının sadece kurbanları güçlendirmeye ya da zorbaları cezalandırmaya değil, seyirci davranışlarını dönüştürmeye de odaklanması elzemdir. Empati temelli eğitimler, dijital vatandaşlık becerileri, sosyal etki farkındalığı ve anonim bildirim sistemleri gibi araçlarla desteklenen bütüncül yaklaşımlar, bu dönüşümü mümkün kılabilir. Aynı zamanda sosyal hizmet, psikoloji, danışmanlık ve rehberlik alanlarındaki profesyonellerin; tanıkların yaşadığı ikincil travmalara karşı da duyarlı olması gerekmektedir. Sonuç olarak, siber zorbalıkla etkili mücadele, bireysel sorumluluklara değil, kolektif farkındalık ve sistem düzeyinde müdahalelere dayalı çok katmanlı bir yaklaşım gerektirmektedir.

Extended Abstract

The present study addresses cyberbullying, one of the rapidly increasing psychosocial problems of the digital age, by moving beyond the traditional bully–victim dichotomy and examining it within the framework of the "cyberbullying triangle" model (bully, victim, bystander). The study is based on the assumption that the cyber bystander, who is frequently positioned in the literature as a passive observer, may in fact have a multidimensional and active role. The primary aim of this research is to reveal the roles of bystanders in the cyberbullying cycle and their relationships with bully and victim positions. The study was designed using the correlational survey model. The population consisted of undergraduate students studying at Sakarya University, and the sample was composed of 377 students (52% male, 48% female) selected through simple random sampling. Data were collected using a demographic information form and the "Cyberbullying Triangle Scale," developed by Joaquin Gonzalez-Cabrera et al. (2019) and adapted to Turkish by Özdemir and Bektaş (2021), with validity and reliability studies conducted in Türkiye. The scale, originally adapted for the 9–18 age group in Türkiye, was applied in this study to 18-year-old university students. The correlational survey model was chosen to describe the relationships among the variables. Data were analyzed using Independent Samples t-Test and One-Way Analysis of Variance (ANOVA), with the significance level set at $p < 0,05$. The findings revealed that male students had significantly higher tendencies to engage in cyberbullying compared to female students. In addition, students who had witnessed incidents of cyberbullying scored significantly higher both in perpetration and victimization than those who had not witnessed such incidents. This suggests that the cyber bystander is not a neutral observer, but rather an active participant in the bullying cycle, occupying a dynamic position that can shift between the roles of bully and victim.

The results of the study indicate that strategies focusing solely on bullies and victims may be insufficient in combating cyberbullying. It is emphasized that preventive and intervention programs should particularly focus on raising awareness, empowering bystanders, and guiding them toward protective behaviors. In this regard, institutional policies and technological measures, along with the involvement of family and social environments, should be designed to encourage bystanders to adopt roles that protect the victim and prevent bullying. Furthermore, longitudinal research is recommended to evaluate the long-term effects of such programs.

This study contributes to the literature by demonstrating that the bystander position in the cyberbullying triangle is not passive but rather multidimensional and critical. The findings provide insights for both academic research and the development of intervention strategies by educators and policymakers.

Kaynaklar

Akdeniz, B., & Doğan, A. (2024). Cyberbullying: Definition, prevalence, effects, risk and protective factors. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar, 16*(3), 425–438. https://doi.org/10.18863/pgy.1325195

Alcántar-Nieblas, C., Valdés-Cuervo, A. A., Parra-Pérez, L. G., Álvarez-Montero, F. J., & García-Vázquez, F. I. (2024). Psychometric properties of the Styles of Bystander Defender Intervention Scale in cyberbullying: Its relationships with moral identity and cyberbullying. *Revista Colombiana de Psicología, 33*(1), 29–46. https://doi.org/10.15446/rcp.v33n1.105145

Awad, M. N., & Connors, E. H. (2023). Active bystandership by youth in the digital era: Microintervention strategies for responding to social media-based microaggressions and cyberbullying. *Psychological Services, 20*(3), 423–434. https://doi.org/10.1037/ser0000749

Barlińska, J., Szuster, A., & Winiewski, M. (2018). Cyberbullying among adolescent bystanders: Role of affective versus cognitive empathy in increasing prosocial cyberbystander behavior. *Frontiers in Psychology, 9,* Article 799. https://doi.org/10.3389/fpsyg.2018.00799

Bastiaensens, S., Pabian, S., Vandebosch, H., Poels, K., Van Cleemput, K., DeSmet, A., & De Bourdeaudhuij, I. (2015). From normative influence to social pressure: How relevant others affect whether bystanders join in cyberbullying. *Social*

Development, 25(1), 193–211. https://doi.org/10.1111/sode.12134

Brody, N., & Vangelisti, A. L. (2015). Bystander intervention in cyberbullying. *Communication Monographs, 83*(1), 94–119. https://doi.org/10.1080/03637751.2015.1044256

Cengiz, C., Aydoğan, M., & Erduran, M. M. (2022). Investigation of bullying and cyberbullying behaviors of different branches in terms of some variables. *Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 20*(2), 168–181. https://doi.org/10.33689/spormetre.1165347

DeSmet, A., Bastiaensens, S., Van Cleemput, K., Poels, K., Vandebosch, H., Cardon, G., & De Bourdeaudhuij, I. (2015). Deciding whether to look after them, to like it, or leave it: A multidimensional analysis of predictors of positive and negative bystander behavior in cyberbullying among adolescents. *Computers in Human Behavior, 57,* 398–415. https://doi.org/10.1016/j.chb.2015.12.051

DeSmet, A., Bastiaensens, S., Van Cleemput, K., Poels, K., Vandebosch, H., Deboutte, G., Herrewijn, L., Malliet, S., Pabian, S., Van Broeckhoven, F., De Troyer, O., Deglorie, G., Van Hoecke, S., Samyn, K., & De Bourdeaudhuij, I. (2017). The efficacy of the Friendly Attac serious digital game to promote prosocial bystander behavior in cyberbullying among young adolescents: A cluster-randomized controlled trial. *Computers in Human Behavior, 78,* 336–347. https://doi.org/10.1016/j.chb.2017.10.011

DeSmet, A., De Bourdeaudhuij, I., Walrave, M., & Vandebosch, H. (2019). Associations between bystander reactions to cyberbullying and victims' emotional experiences and mental health. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking, 22*(10), 648–656. https://doi.org/10.1089/cyber.2019.0031

Dönmez, O., & Akbulut, Y. (2016). Siber zorbalık çalışmalarında sosyal beğenirlik etmeni. *Eğitim Teknolojisi Kuram ve Uygulama, 6*(2), 1–17. https://doi.org/10.17943/etku.19033

Efe, Y. S., Erdem, E., & Vural, B. (2021). Cyberbullying and internet addiction in high school students. *Bağımlılık Dergisi, 22*(4), 465–473. https://doi.org/10.51982/bagimli.936930

Erdoğan, E. (2021). Digital literacy and cyberbullying: A correlational survey of secondary school students. *International Journal of Field Education, 7*(2), 61–76.

Erreygers, S., Pabian, S., Vandebosch, H., & Baillien, E. (2016). Helping behavior among adolescent bystanders of cyberbullying: The role of impulsivity. *Learning and Individual Differences, 48,* 61–67. https://doi.org/10.1016/j.lindif.2016.03.003

Fabris, M., Longobardi, C., Morese, R., & Marengo, D. (2022). Exploring multivariate profiles of psychological distress and empathy in early adolescent victims, bullies, and bystanders involved in cyberbullying episodes. *International Journal of Environmental Research and Public Health, 19*(16), 9871. https://doi.org/10.3390/ijerph19169871

González-Calatayud, V., & Espinosa, M. P. P. (2021). Role-based cyberbullying situations: Cybervictims, cyberaggressors and cyberbystanders. *International Journal of Environmental Research and Public Health, 18*(16), 8669. https://doi.org/10.3390/ijerph18168669

Gökbulut, B., & Akbaş, C. (2023). Ortaokul öğrencilerinin siber zorbalık düzeylerinin incelenmesi. *e-International Journal of Educational Research, 14*(5), 109–127. https://doi.org/10.19160/e-ijer.1336942

Gürkan, H., Atabay, E., & Gezgin, D. M. (2022). Lise öğrencileri arasında dijital şiddet: Siber zorbalık, akıllı telefon bağımlılığı ve medya okuryazarlık arasındaki ilişki. *Trakya Eğitim Dergisi, 12*(3), 1799–1820. https://doi.org/10.24315/tred.1115385

Hu, Y., Zhang, T., Shi, H., & Fan, C. (2023). Empathy and bystander helping behavior in cyberbullying among adolescents: The mediating role of internet moral judgment and the moderating role of internet self-efficacy. *Frontiers in Psychology, 14,* 1196571. https://doi.org/10.3389/fpsyg.2023.1196571

Karanfiloğlu, M., & Sağlam, M. (2023). Medya okuryazarlığı, doğruluk kontrolü ve siber zorbalık: Bilgi doğrulama yöntemleri. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi, 11*(1), 305–337. https://doi.org/10.19145/e-gifder.1189656

Kaygısız, E. G. (2020). Şiddetin e-hali: Siber zorbalık. *TİHEK Akademik Dergi, 4*(5), 161–174.

Keleş, A., & Tagay, Ö. (2025). Ergenlerin siber zorbalık düzeylerinin incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 73,* 734–757. https://doi.org/10.21764/maeuefd.1543367

Lloret-Irles, D., Cabrera-Perona, V., Tirado-González, S., & Segura-Heras, J. V. (2022). Cyberbullying: Common predictors to cyber-victimisation and bystanding. *International Journal of Environmental Research and Public Health, 19*(23), 15750. https://doi.org/10.3390/ijerph192315750

Macaulay, P. J. R., Boulton, M. J., & Betts, L. R. (2018). Comparing early adolescents' positive bystander responses to cyberbullying and traditional bullying: The impact of severity and gender. *Journal of Technology in Behavioral Science, 4*(3), 253–261. https://doi.org/10.1007/s41347-018-0082-2

Moxey, N., & Bussey, K. (2019). Styles of bystander intervention in cyberbullying incidents. *International Journal of Bullying Prevention, 2*(1), 6–15. https://doi.org/10.1007/s42380-019-00039-1

Obermaier, M., Fawzi, N., & Koch, T. (2014). Bystanding or standing by? How the number of bystanders affects the intention to intervene in cyberbullying. *New Media & Society, 18*(8), 1491–1507. https://doi.org/10.1177/1461444814563519

Olenik-Shemesh, D., Heiman, T., & Eden, S. (2015). Bystanders' behavior in cyberbullying episodes. *Journal of Interpersonal Violence, 32*(1), 23–48. https://doi.org/10.1177/0886260515585531

Özdemir, E. Z., & Bektaş, M. (2021). Siber zorbalık üçgeni ölçeği: Geçerlilik ve güvenirlik çalışması. *Sakarya Medical Journal, 11*(3), 583–592. https://doi.org/10.31832/smj.823355

Özer, N., & Şad, S. N. (2021). Lise öğrencilerinde siber zorbalık, siber mağduriyet ve okul tükenmişliği. *Millî Eğitim Dergisi, 50*(229), 393–417.

Pabian, S., Vandebosch, H., Poels, K., Van Cleemput, K., & Bastiaensens, S. (2016). Exposure to cyberbullying as a bystander: An investigation of desensitization effects among early adolescents. *Computers in Human Behavior, 62,* 480–487. https://doi.org/10.1016/j.chb.2016.04.022

Polanco-Levicán, K., & Salvo-Garrido, S. (2021). Bystander roles in cyberbullying: A mini-review of who, how many, and why. *Frontiers in Psychology, 12,* 676787. https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.676787

Polat, Z. D., & Bayraktar, S. (2016). Ergenlerde siber zorbalık ve siber mağduriyet ile ilişkili değişkenlerin incelenmesi. *Mediterranean Journal of Humanities, 6*(1), 115–132. https://doi.org/10.13114/mjh.2016119293

Salı, J. B., Başak, B. E., & Akca, E. B. (2015). Cyberbullying among middle school students in Turkey. *Anadolu Journal of Educational Sciences International, 5*(2), 109–130. https://doi.org/10.18039/ajesi.59645

Semerci, A. (2017). Investigating the effects of personality traits on cyberbullying. *Pegem Journal of Education and Instruction, 7*(2), 211–230. https://doi.org/10.14527/pegegog.2017.008

Sipahi, E. (2020). Ortaokul öğrencilerinin siber zorbalık eğilimlerinin örgütsel yabancılaşma algılarına etkilerinin incelenmesi: Ankara ili örneği. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 34,* 328–351. https://doi.org/10.14520/adyusbd.573415

Van Cleemput, K., Vandebosch, H., & Pabian, S. (2024). Personal characteristics and contextual factors that determine

"helping," "joining in," and "doing nothing" when witnessing cyberbullying. *Aggressive Behavior, 40*(5), 383–396. https://doi.org/10.1002/ab.21534

Zhu, C., Huang, S., Evans, R., & Zhang, W. (2021). Cyberbullying among adolescents and children: A comprehensive review of the global situation, risk factors, and preventive measures. *Frontiers in PublicHealth,9,*634909.https://doi.org/10.3389/fpubh.2021.634909